

TAUSTAA MAAILMAN KRIISEILLE

CHILE

09-7744 3118
www.rauhanpuolustajat.fi

Chilen kuulumisia 2003

Saksassa ilmestyvässä *Analyse & Kritik*-lehdessä haastateltiin chileläistä Ivan Saldiasia, joka oli maanpaossa Euroopassa vv. 1978-1994 ja on nyt aktiivinen maan sosiaalisissa liikkeissä. Hän totesi Chilen nykytilanteesta mm. seuraavaa: "Chilessä uusliberalismi on täydellinen. Koko valtionomaisuus on myyty ja yksityistetty: sähkö, vesi, puhe- ja telekommunikaatio, asuntotuotanto, maantiet, rautatiet, eläke- ja sairausvakuutus, yksinkertaisesti kaikki. Siksi me emme enää puollusta sosiaalivaltiota, koska sitä ei enää ole olemassa." Hänen mukaansa edelleen monet työläinsäädännön pykälät diktatuurin ajalta ovat voimassa. Omaisuuden keskittyminen on myös huomattavaa. Yksistään Luksikin perhe kontrolloi 20-25% maan bruttososiaalituotannosta. Heillä on tehtaita useilla alueilla kuten kupari, alumiini, telekommunikaatio, 95% panimoista...

Allenden esimerkki on läsnä!

www.muistachile.com

KUN UNELMAT TUHOTTIIN

Chile 11.9.1973 – demokratiasta sotilasdiktatuuriin ja uusliberalismiin

“En näe mitään syytä jäädä sivustakatsojaksi, kun maa muuttuu kommunistiseksi kansan vastuuttomuuden tähden”, määrätti Yhdysvaltain ulkoministeri Henry Kissinger USA:n linjan Chilen kansan äänestäessä vuonna 1970 sosialisti Salvador Allenden maansa presidentiksi.

USA:n hallitus ja Chilessä toimivat yhdysvaltalaiset suuryritykset eivät jääneet toimettomiksi sivustakatsojaksi Chilen kehityksen suhteen. Salvador Allenden vapailta vaaleilla valittu hallitus kaadettiin 11.9.1973 Yhdysvaltain tuella sotilasvallankaappauksella.

Chile sosiaalisten uudistusten tielle

1960-luvun alussa Chile oli suurten sosiaalisten vastakohtaisuuksien maa. Kymmenen finassiryhmää

hallitsi 78 prosenttia Chilen kaikkien osakeyhtiöiden pääomasta. Noin 38 prosenttia tulonsaajista sai vuonna 1960 vain 12 prosenttia kaikista tuloista. Kristillisdemokraattisesta PDC:sta (Partido Demócrata Cristiano) tuli vuoden 1964 vaaleissa maan suurin puolue yli 40 prosentin äänimäärällä. Yhdysvallat oli tukenut PDC:n vaalikampanjaa avokätisesti. Muodostetun Eduardo Frein hallituksen ohjelman kolme pääkohtaa (maareformi, köyhyyden vähentäminen ja kuparituotannon ‘chileläistämisen’) tähtäsivät sosiaalisen eriarvoisuuden lieventämiseen.

Maareformi koettiin tuolloin aina katolista kirkkoa myöten välttämättömäksi. Yli tuhannen hehtaarin maatilat, jotka vuonna 1960 kattoivat 73 prosenttia maatilojen yhteispinta-alasta, käyttivät viljelykseen keskimäärin vain 6% maa-alastaan. Ongelmana ei ollut ainoastaan maatyöläisten ja pientilalaisten köyhyys, vaan myös maatalouden tehottomuus,

joka pakotti Chilen tuomaan laajasti elintarvikkeita. Maareformin osalta otettiin ensi askeleita Frein hallituksen johdolla huolimatta oikeiston vastustuksesta. Köyhyyden vähentämisessä kristillisdemokraatit epäonnistuivat.

Frein hallitus käynnisti myös kuparituotannon 'chileläistämisen'. Yhdysvaltalaisen Kennecott-yhtiön omistuksesta ostettiin 51 prosenttia Chilen valtiolle. Anaconda-yhtiön osalta päädyttiin ratkaisuun, jonka mukaan Chile osti 51% sen hetken kirjavaroarvoon perustuen ja hankki haltuunsa loput kolmen vuoden kuluessa. Kristillisdemokraattisen Frein hallituksen reformiaskeleet saivat maan oikeiston kiihdyksiin. PDC:n reformit olivat kuitenkin monilta osin jääneet puolitiehen. Ne eivät olleet helpottaneet paljontaan työläisten, maatyöläisten ja pientalonpoikien sosiaalis- taloudellista asemaa.

Allenden valtakausi

Vuoden 1970 presidentinvaaleissa valittiin Chilen presidentiksi vasemmistovoimien (Unidad Popular) yhteinen ehdokas Salvador Allende. Vaalitaistelun yhteydessä USA:n tiedustelupalvelu CIA ja amerikkalainen konsernijätti ITT (International Telephone and Telegraph

Corporation) tukivat oikeistolaisen kansallisen puolueen edustajaa Jorge Alessandria arvoilta noin 800.000 dollarilla sekä käynnistivät "pelottelukampanjan" tulevasesta kommunistisesta hirmuhallituksesta. Allende voitti vaalit saaden 36% kaikista annetuista äänistä.

Presidentti Richard Nixon valtuuttaa CIA:n estämään Allenden valinnan. Yhdysvallat myöntää järjestölle kymmenen miljoonaa dollaria tehtävän toteuttamiseen. CIA järjestää Chilen asevoimien komentajan Rene Schneiderin kidnappauksen provosoidakseen armeijan vallankaappaukseen. Suunnitelma epäonnistui.

Yrityksen yhteydessä Schneider ammuttiin, mutta armeija jäi perustuslaitteille uskolliseksi. "Ne luodit oli tarkoitettu minulle", toteasi Allende.

Allenden johtama sosialistihallitus merkitsi kolme vuotta chiläläisen sosialismin kokeilua. Se oli yhteiskunnallisten uudistusten aikaa, joka syvensi olennaisesti Frein kaudella aloitettuja yhteiskunnallisia reformeja. Yhteiskunnan hallintaan otettiin kuparin, raudan, salpietarin, hiilen ja teräksen tuotanto sekä lähes kokonaisuudessa pankkilaitos ja sementti-, rakennustarvike-, tekstiili-, ja kalanjalostusteollisuuden

suuret tuotantolaitokset. Maareformin puitteissa jaettiin yhteensä noin 3,5 miljoonaa hehtaaria maata maaseudun maattomille, Chilen alkuperäisväestön edustajille ja pienviljelijöille. Hallitus toteutti myös laajan sosiaaliohjelman. Sen puitteissa jaettiin päivittäin alle 15-vuotialle lapsille päivittäin ilmainen maitoannos, 1,8 miljoonaa lasta sai ilmaisen aamiaisen ja 680.000 päivällisen. Lisäksi luotiin kunnallista terveysjärjestelmää sekä rakennettiin 100.000 asuntoa köyhille. Kolmen vuoden sisällä lapsikuolleisuus putosi 20 prosenttia. Reaalipalkat kohosivat 20 prosenttia, työläisten ja toimihenkilöiden osuus kansantuotteesta nousi 60 prosenttiin oltuaan aiemmin 51 prosenttia. Kehityksestä hyötyivät erityisesti kaupunkien slummien asukkaat.

Tuotannon kasvu oli Allenden hallituksen ensimmäisenä vuotena hyvä. Bruttososiaalituotto kasvoi 7,7 prosenttia, tuotantovolyymi 13,7 %, työttömyys laski 8,3 prosentista 3,8 prosenttiin ja inflaatio putosi 34,9% prosentista 22 prosenttiin. Chile joutui Yhdysvaltalaisten hallituksen ja konsernien boikottiin. Luottoa ei annettu, ei luovutettu varaosia ja jopa takavarikointiin Chilen kuparikuljetuksia, koska aikaisemmin kuparituo-

tanto oli ollut USA:n konsernien hallussa. Maan sisällä tyytymättömiä olivat ennen kaikkea ne talouspiirit, joiden toiminta oli sidoksissa USA:n konserneihin, Chilen pankkipiirit ja chileläisen suurteollisuuden edustajat. Tuotanto laski ja maan valuuttatilanne heikkeni nopeasti. Inflaatio kasvoi 163 prosenttia. Lokakuussa 1972 yksityiset kuljetusliikkeet julistivat valtakunnallisen lakon, jolla oli huomattavia vaikutuksia kaupallisen sektorin edustajien taloudelliseen toimintaan ja mielipiteisiin.

Maan talouden kehityksen jarruttamiseksi ja Allenden hallituksen poliittisen perustan järjyttämiseksi ko. piirit julistavat "näkyvät" taloussaaron. Uruguaylainen kirjailija Eduardo Galeano kirjoittaa "Tuulen muistot"-trilogiassa vuonna 1973 synnytetystä taloudellisesta ahdingosta seuraavasti: "Lakot, sabotaasit ja valheiden vyöry rahoitettiin vihreillä seteleillä, jotka saapuivat kuriiripostissa. Työnantajat lamauttivat Chilen ja pitivät sitä nälässä... Ihmiset jonottivat tuntekautia ostaakseen tupakka-askin tai kilon sokeria; sokeria, lihaa tai öljyä saadakseen oli anottava ihmettä pyhältä neitsyt Marialta." Huolimatta kiristyvästä poliittisesta ja taloudellisesta tilanteesta

Unidad Popular sai maaliskuussa 1973 43,4 prosenttia äänistä. Ensimmäinen vallankaappaus yritys oli 29.6.1973, jonka kuitenkin hallitukselle ja perustuslaille uskolliset armeijan yksiköt vielä torjuivat.

Tilanne kärjistyi elokuussa 1973, jolloin kristillisdemokraattinen puolue siirtyi avoimesti yhteistyöhön maan oligarkiaa edustavan kansallisen puolueen kanssa. Yrittäjät organisoivat laajan lakon. Tilannetta vaikeutti myös USA:n ja yhdysvaltaisten konsernien, erityisesti yritysjähti ITT:n, toiminta maan talouden epävakauttamiseksi ja CIA:n avoin taloudellinen ja ideologinen tuki hallituksen vastaisille voimille. Tässä tilanteessa osa armeijan johtoa siirtyi hallituksenvastaiselle linjalle. Unidad Popular päätti 9.9.1973 järjestää kansanäänestyksen hallituksen politiikasta. Verinen vallankaappaus käynnistyi 11.9.1973. Se päätti Unidad Popularin ja presidentti Allenden aikakauden. Demokratia ja ihmisoikeudet murskaantuvat rautakoron alle. Murhaaminen, kidutukset ja maapakolaisuus tulivat miljoonille chileläisille realiteetiksi.

Yhdysvaltain tiedustelupalvelun, CIA:n, silloisen johtajan William Colbyn mukaan ihmisoikeuksien murskaamisen ja teloitusten

ansioista Chilessä vältyttiin sisälissodalta. Rouva Pinochet julistaa, että äitien kyyneleet lunastavat maan. Chilen verilöylyn herättäessä inhoa ja kauhua ympäri maailmaa maanpaossa elävät kuubalaiset juhlivat riemukkaasti Allenden ja muiden chileläisten murhia Miamiassa.

Pinochetin sotilasdiktatuuri ja uusliberalismi

Verinen vallankaappaus ja sen jälkeinen pystytetty sotilasdiktatuuri takasivat sen, että Chilestä saattoi tulla uusliberalistisen talouspolitiikan koekenttä. Ns. "Chicagon pojat", johdossa taloustieteen nobelinpalkinnon saanut Milton Friedman, löysivät itselleen mainion laboratorion uusliberalistisille kokeiluille.

Vasemmistolaisia vainottiin ja kidutettiin, ay-liike ja demokraattiset puolueet murskattiin. Yliopistot, tiedotusvälineet ja lehdet olivat sotilasdiktatuurin täydellisessä kontrollissa. Pääomamarkkinat vapautettiin, valtion sosiaaliohjelmat ja yhteiskunnan ylläpitämä koulutus lakkautettiin ja yksityistettiin, valtion rooli taloudessa minimoitiin. Talouden leikkausohjel-

ma oli niin raju ja toipuminen siitä niin hidasta, että uusliberalistinen talousohjelman toteuttaminen ei olisi ollut mahdollinen ilman tiukkaa sotilasdiktatuuria. Vuonna 1982 työläisten reaali-palkat olivat alempana kuin vuonna 1970. "Yhdysvalloista tuotettu talouspolitiikka pakottaa chileläiset riipimään vuorten uumenista kuparin rippeetkin, muuta he eivät voi, chileläiset eivät voi valmistaa edes nuppineulaa koska eteläkorealaiset neulat ovat paljon halvempia", kuvaa Eduardo Galeano Chilen tilannetta kymmenen vuotta vallankaappauksen ja uusliberalistisen politiikan jälkeen ja jatkaa: Työttömät työläiset tonkivat jätetunkioita. Kaikkialla lukee kylttejä joissa sanotaan: 'Ei avoimia paikkoja. Älkää häiritkö.' Ulkomaanvelka ja itsemurhien määrä kuu-sinkertaistuivat."

Nykytilanteesta chileläinen Ivan Saldias, joka oli maanpaossa Euroopassa vuosina 1978-1994, toteaa: "Chilessä uusliberalismi on täydellinen. Koko valtionomaisuus on myyty ja yksityistetty; sähkö, vesi, puhe- ja telekommunikaatio, asuntotuotanto, maatiet, rautatiet, eläke- ja sairausvakuutus, yksinkertaisesti kaikki. Siksi me emme enää puolusta sosiaalivaltiota, koska sitä ei ole enää olemassa."

Uusliberalismi on merkinnyt työmarkkinoiden täydellistä alistamista työnantajien voittointresseille. Chileläisen puhelinalan ayliikkeen (SITTEL) puheenjohtaja Daniel Drouguett toteaa, että uusliberalistisen politiikan myötä alan työaika noussut keskimäärin 50 tuntiin viikossa, kun samalla palkat ovat laskeneet keskimäärin 5-7 prosenttia vuodessa. Hänen mukaansa työtaturmaa ei tunnusteta, vaan työläisten on itse huolehdittava omasta vakuuttamisestaan.

Chilen verinen vallankaappaus 11.9.1973 merkitsi monelle sen utopian päättymistä, jonka keskeisenä ajatuksena oli rauhanomainen siirtyminen sosialismiin ja tasa-arvoinen yhteiskunta. 11.9.1973 oli maailmanlaajuisen uusliberalistisen mallin lähtölaukaus – mutta siitä huolimatta monelle Unidad Popularin muisto kaikine ristiriitaisuuksineen on myös esimerkki siitä, että toisenlainen maailma on mahdollinen.)

Julkaisija: Suomen Rauhanpuolustajat